

ai te tau o te pai me te kino. I whakaritea hoki e te tekiona 21 o taua Ture ki te hanga e te Kooti he ota whitaketanga, he ota wehewehe ranei me tino whakamarama me whakahau rawa i te take o ia Maori ki roto i taua ota. Me pehea hoki e taea ai e te Kooti te whakatau i te take o ia tangata i te mea kahore ano he tangata kia whiwhi i te whenua ki aia ake. Me wehewehe hoki i runga i tewhea tikanga. I runga i nga matauranga katoa kahore he tikanga kotahi hei whakahaere, kahore ano hoki tetahi tikanga hei taurira pera.

He tika ano ia kei te tae ki te toru tekau ma rima mano nga Maori o Aotearoa kei te pupuri whenua i waenga i a ratou ano. Tera e kitea nga ingoa katoa i roto i nga tiwhikete e rua. Heoi e tae ana ki te whitu tekau mano nga keehi hei whakataunga. Hui atu ki te maha o enei keehi, kei te tae nga tangata e mate ana ki te tekau ma rima rau i te tau kotahi, a tera e tae ki te toru mano nga kaiririwhi mo aua tangata mate, a kei te maha nga keehi riiwhi kahore ano i whakataua. He mea ano ka rokohanga te kaitono e te mate i mua o te whakawakanga o taua tono. Ko nga mahi i meatia ma Hihipu e mahi kua pareia i konei ma te Kooti Whenua Maori erangi pena mai ia te maha o aua mahi ma te Kooti. Ekore rawa e taea te aha. Erangi he mea ngawari ke ma te Paremete kia whakapono ratou i roto i o ratou ngakau kei te mahi purei ratou i tetahi ranganga nui haunga te karanga i te Kooti ki te mahi i enei mahi hou i te mea kei muri noa atu ra e mahi haere mai ana i ana mahi. Me whakaatu ano e matou te mea ekore ai e oti enei mahi, me whakaatu e matou i tenei, a mehemea e whakatuturutia ana aua take katoa ko te mea tika i raro i enei tikanga e whakahaerea nei i naianei me whakatuturu te wahi hei takotoranga me te roherohe i nga whenua Maori i waenga o te hunga e hiahia aua ki te tango kia rau mano nga rota kia pena te rahi me te ahua me te wahi i takoto ai i runga ano i te tohutohu a te Kooti ake. He pono ano hoki tenei ko nga whakariteritenga i nga take a nga Maori whai take he mea whakataua e ratou e nga Maori ano. He mea whakariterite i waenga i nga Maori ano e hara i te mea whakarite e te ture. E whakapono ana nga korero a Renata a Tiati Make me Tiati Wari i tenei. He mea miharo ano hoki tenei kei nga poraka nunui penei me Porangahau me Taharoa. I huihui te iwi a na ratou ano i whakatau ko tehea pihi ma ia tangata. Ko te karanga i te Kooti ki te whakatau i tetahi mea kahore nei ona taurira e rite ana ki te karanga i te Kooti kia mahia tetahi mea e kore e taea e taua Kooti he mea ranei kia whakataua i runga ano i a te Kooti ano whakaaro.

Ko tetahi ritenga ahua penei ka kitea i runga i te karanga i te Hupirimi Kooti kia whakatuturutia nga take o nga tane katoa, o nga wahine me nga tamariki i Niu Tireni ki nga whenua takoto kau o te koroni, i muri iho me wehewehe, ki te kore i tera me whakahau kia hainatia ia riihi pukapuka tuku ranei o tetahi wahi o nga whenua o te katoa. I te timatanga o te noho o tenei koroni e te Pakeha kua matau noa ake nga Maori ki te mahi topu. He pera tonu hoki te mahi a ia iwi. Heoi ano te mea i toe kia meatea kia meinga hei ture ko nga tikanga o mua i mahia e nga rangatira Maori, mei peratia kua taea te whakahaere tetahi tikanga ngawari hei whakahaere tikanga. Ko taua tikanga ngawari i whakahaweatia. I wehewehea nga take o te iwi kia motu ke kia motu ke. Ko te mahi i te mahia e tatou mo nga rau tau kua pahure ake nei ara te whakatopu i nga whakahaere i waenga i a tatou i wetekina e tatou i runga i a tatou whakahaere ki nga Maori. Otira kei te toe ano kia tatou tetahi wa hei whakahoki i a tatou tikanga e tae atu ai ki nga huarahi o mua. E kitea ana i runga i nga korero kei te hiahia nga iwi e rua kia hoki ki te tikanga o mua. Ko te mea tika ma ratou me whakahoki nga tikanga ki nga tikanga a nga iwi me mahi topu ranei erangi ia me whakahaere me tautoko e te ture.

Akuanei i runga i nga tini hanganga ture i te whakamatau ano ki te whakarereke i nga tikanga. Ahakoa te whakakorenga a te Ture Whenua Maori i nga tikanga runanga a Ta Hori Kerei tenei ano etahi te whakapono nei ki taua tikanga. No te tau 1880 ka whanau materoto te Pire Whakatau o te Tai Rawhiti. I muri iho ka hanga e Tiati Penetana tetahi Pire kia mana ai nga Komiti ki te whakahaere whenua, heoi kahore he kupu hei tautoko. I hanga e te Make tetahi Pire i te tau 1887 a i pera ano tona tukunga iho me ta te Penetana. I tukuna tetahi memoriara ki te Runanga Nui i te tau 1885 me te tau 1886 i runga i te ota a te Kawana a he torutoru nga korero mo tera. Kua oti te whakapuaki nga kupu mo "Te Pire Whakahaere Whenua Maori, 1886." I nga tau e rua i mua o te matenga o te mema mo te Takiwa Whakararo i nui te mahi a Hirini Taiwhanga ki te whakatu i tetahi Kaunihera Maori me te whakakore i nga whakahaere hoko riihi ranei ki waenga i nga Pakeha me nga Maori. Erangi na te kore mohio o nga mema o te Paremete ki nga tikanga o nga whenua Maori i hopohopo ai nga mema ki te tautoko.

TUKUNGA TAKIRUA I NGA TAKE E TE KOOTI WHENUA MAORI.

Ko nga take e tukuna ana e te Ture Whenua Maori e raruraru ana me te kore kahore e marama. Kua maha nga hokonga a te Maori ki te Pakeha a e rehitatia ana nga take hoko i raro i te Ture Whakawhiti Whenua. I muri ka wehewehea te whenua e te Kooti Whenua Maori me te tuku i tetahi take hou ki nga Maori kua hoko noa ake i to ratou whenua, a kei te mana tonu aua take e rua a e kitea ana ko tona tukunga iho he raruraru.

NGA KAIWHAKAHAERE MAORI.

Kua tipu ake i roto i nga tau torutoru nei tetahi iwi kaiwhakahaere Maori ara roia Maori otira erangi i ahua tau te mate i runga i to ratou mana. Tena pea i tipu mai i a ratou enei tikanga e mana nei inaianei. Kahore hoki ratou i haere i raro i tetahi tikanga kia tirohia to ratou matauranga, kahore ratou e taea e tetahi ture e tetahi huarahi whakahaere, kahore he mana hei whakahaere i a ratou, e mohiotia ana he kaiwhakahaere ratou, he kaiwhakataki ki nga Maori he kaiwhakahaere, wahi iti kua, riro tonu ake i a ratou nga whakahaere a te Kooti Whenua Maori. He mea ano e riro ana i a ratou nga utu e tonoa ana e tetahi roia mohio i roto i te Kooti, he mea whakarite ano ia aua utu ki waenga i a ratou me nga Maori. E whakaarohia ana ko ta ratou mahi he whakararo i nga keehi i roto i te Kooti, me te whakanui i nga utu. E mohiotia ana ia he maha o aua kaiwhakamaori he hunga tika he hunga matau, a kei etahi e ruarua ana te whakaaro mehemea e tika ana ta ratou mahi.